

ГРОШІ ДЛЯ ЛЮДИНИ ХХІ СТ.

Актуальність даної теми полягає у тому, щоб звернути увагу на значення грошей у людському суспільстві, теоретичні положення даного наукового дослідження дозволять зняти існуючі розбіжності в розумінні фінансових афер й гіпотези та закономірності, висунуті тут, дозволять узагальнити відомі раніше й отримані сьогодні знання щодо грошей. Дана тема досліджувалась такими вченими: К. Маркс, Г. Зіммель, С. Московічі, В. Зелізер, З. Скринник, А. Фернам, Ф. Хаек й багато інших.

Мета роботи: полягає у соціально-філософському аналізі значення грошей для людини ХХІ століття.

Об'єкт дослідження: проблема значення грошей для людини ХХІ століття.

Предмет дослідження: сфера грошових відносин, позитивний та негативний вплив грошей та багатства на людину.

Гроші- тема, яка була є і буде актуальною завжди, не залежно від стадії розвитку людини. Існує кілька теорій щодо їх походження: прихильники раціоналістичної теорії стверджують, що гроші виникли в результаті певних угод між людьми для обслуговування сфери товарообміну, прихильники ж еволюційної теорії вважають, що будь який товар може стати грошима в конкретних межах особливої форми товарного виробництва й обігу.

Не з першого дня існування людина розплачується дорогоцінними монетами чи паперовими куп'юрами. Спершу виникли бартерні операції, як спосіб безгрошового розрахунку, як обмін чи позики і подарунки, згодом- виникли товарні гроші, які були різними матеріальними носіями. Вони являли собою будь-які корисні товари, як хутра звірів, металеві знаряддя праці тощо, проте, вже на даному ранньому етапі розвитку, загальним еквівалентом вартості стають благородні метали. Гроші у вигляді монет почали виготовляти лідійці. Вони були виготовленими із електрума й через зручність, що полягала в невеликій вазі та обсязі, почали дуже швидко розповсюджуватись. Паперові банкноти ж вперше були використані в Китаї, за часу династії Сун (10-13 століття), проте вони функціонували не самостійно, а з монетами й не витіснили традиційних на той час грошей. Отже, можна стверджувати, що гроші є невід'ємною частиною суспільства, не залежно від часу та місця.

З часом гроші стали не лише доступом до матеріальних благ, але й набули здатності пов'язувати людей один з одним. Дві незнайомі людини, з різних країн, без жодних спільних навичок чи інтересів можуть вступити в тісний контакт за допомогою грошей, й на цих елементарних відносинах й ґрунтується все життя в сучасному суспільстві. Про властивість грошей сприяти утворенню не тільки економічних, але й соціальних зв'язків сказано не один раз в працях німецького філософа- матеріаліста Карла Гайнріха Маркса: «Величини вартостей змінюються постійно незалежно від волі, передбачення й діяльності осіб, що обмінюють продукти. Власний суспільний рух цих осіб має в їхніх очах форму руху речей, під контролем якого вони стоять замість самим його контролювати» [1 **Стор. 36-37**] Багато інших філософів- соціологів, як Г. Зіммель, К. Поланьї, С. Московічі, М. Маклюен, у своїх працях гроші прирівнював до загально-світової, універсальної мови для кожної людини, проте є й абсолютно протилежна думка в одній американській дослідниці.

Вівіана Зелізер у своїй книжці «Соціальне значення грошей» (The Social Meaning of Money) [2] розвиває теорію «множинних грошей», як діалектів, притаманних конкретним соціальним групам для різних відносин. Доцільно буде сказати, що головний текст даної книги вийшов в 1994 році і отримав через два роки особливу премію Американської соціологічної асоціації. Розвиваючи думку про множинність грошей вона вказує на те, що зовсім недавно, в ХІХ столітті, в економіці США було близько 5 тисяч банкнот і навіть законодавча постанова 1863 року про єдину національну валюту не усунуло різноманіття грошей. Стандартизація ж національної валюти була досягнута лише в 1933 році, та все ж попри паперові, звичайні гроші, державами випускається маса інших кредитних грошей. Люди і сьогодні втягують у відносини купівлі- продажу різні речі, заставляючи їх грати роль грошового еквівалента. Час від часу великі підприємства користуються бартерним обміном.

В традиційному суспільстві грошам часто приписують особливу цінність, на деякі гроші можна купити їжу, на інші- дружину, чи відкупитись за злочин.

Соціальне виробництво «множинних грошей» здійснюється шляхом обмеження сфери їх використання. Люди змінюють зовнішній вигляд грошей, надають певним грошовим операціям особливого змісту, розрізняють прийнятні та неприйнятні шляхи заробітку. Гроші, сила яких міститься у відсутності різноманітності, наполегливо сприймається людьми по-

різному і використовуються дуже різними шляхами, підтверджуючи парадоксальну точку зору про їх універсальність.

(Зелизер В. Социальное значение денег. Предисловие научного редактора В.В. Радаев)

З ініціативи Національного банку України, в Університеті банківської справи Національного банку України (м. Київ) досліджуються проблеми соціальної природи та функцій грошей в сучасному суспільстві. У постановці проблем дослідники виходять з того, що гроші перестали бути лише економічною категорією, але на даному етапі розвитку, вони є цивілізаційним чинником. Аналізуючи головні аспекти життєдіяльності людини виявляється безпосередній вплив грошей: власності, праці, моралі, що виводить на проблему духовності- експансія грошей свідчить про виснаженість духовних енергій сучасного соціуму [3 ст.8-15].

Автори монографії прирівнюють сучасний бізнес з війною, вважаючи, що зараз він наповнений запозиченнями із військово- стратегічного мистецтва. Люди, задіяні в цій сфері, часто використовують хитрість, пастки, прагнучи будь-яким методом перегнати суперника. Саме цей принцип, принцип «успіху за всяку ціну» розглядається як вірус сучасної нації, який проник у коріння важливих структур у бізнесі та політиці. Вагомим мінусом такого ведення економічного життя є те, що «війну» виграє, як правило, не найкращий, а найбrehливіший, найхитріший, нещадний та непередбачуваний. Та все ж, на противагу, продукція лідерів бізнесу та політики- не тільки рішення заради ефективності, але й для справедливості, чесності, достатності та милосердя.

Джон Неш- американський математик- мав свій погляд на тактику ведення бізнесу і абсолютно зневажав метод «війни», а саме: для досягнення стійкості у складних системах, якими є будь-які соціальні групи, потрібно, щоб кожний індивід, кожний гравець прагнув досягнення своїх цілей, але з урахуванням взаємодії з іншими гравцями і вимогами успішності всієї системи. Тільки при підстроєнні до інших «гравців» бізнесу можна досягти оптимального розподілу виграшу для всіх сторін.

Та все ж, «Що було, те і буде; і що робилося, те і буде робитися, і немає нічого нового під сонцем»[4]

Опис наслідків ведення гри за тактикою «війна», замість командної гри ми можемо прочитати в Старому заповіті Біблії в Історії Вавилонської вежі. Нашадкам Хама, який був одним із синів Ноя, прийшов задум побудувати в місті вежу висотою до небес. Цей задум був оснований з амого початку на хибному ґрунті- на бажанні прославитись і як результат- будівнич почали говорити різними мовами, не розуміючи один одного взагалі та не завершивши будівництво розійшлись по різних кутках світу. Не вийшла в них командна гра, як сказали би сучасні критики.

Розуміючи, що гроші- невід'ємна частина суспільства, на даному етапі розвитку, вчені намагаються детально вивчити їх вплив на життя людини. Вищесказане може підтвердити лише позитивний вплив грошей на сучасну людину- вони стають комунікативним чинником навколо якого розвивається тісна взаємодія між суб'єктами економічної діяльності. То ж які негативні чинники виділяються вченими?

Не рідко ми можемо чути, що неймовірного збагачення прагнути можуть лише егоїстичні, самозакохані люди. Чи справді це так і чи справді це бажання багатства постає негативним?

Часто в різних наукових дослідженнях домінантною постає тема щодо зіпсованих людей грошима. Проте, чи є інший спосіб забезпечення нормального рівня добробуту для такої величезної кількості людей? В сучасному світі спостерігається лише один вихід, а саме- економічна система, яка збудована на ґрунті грошових відносин. В науковій економічній літературі часто згадується про роль «невидимої руки» грошей. Вона виступає як звичайна риса, притаманна для кожної людини- егоїзм. Саме він постає мотивацією учасників ринку до дій, до економічного росту, а індивідуальний ріст кожного дрібного бізнесмена країни- маленькі, проте впевнені кроки для цільного суспільства. Чим більше успішних приватних підприємств в країні, тим більша загальна сума податків, а отже і можливість розвитку держави з середини. Відсутність егоїзму в грошових відносинах може привести до абсолютної апатії людини. Гроші постають чи не найважливішим критерієм ефективності усіх сторін соціального життя.

Слід зазначити, що невпинне бажання багатства не є рисою саме сучасного суспільства. Воно є і було завжди. Сократ полемізував із софістами, хоча серйозних підстав для цього не було, непорозуміння з ними виникали через позафілософські причини. Він сказав : «З краси і. знань можна рівною мірою робити як благородне, так і мерзотне застосування. Так, красу, якщо хтось за гроші продає кому завгодно, того називають розпусником... Так само, хто продає свої знання за гроші кому завгодно, тих називають

софістами». Жадоба золота вже була не новиною для античності, оскільки і Платон і Аристотель торкалися цієї теми, але це прагнення властиве в той час далеко не всім, натомість у наш час має місце переконання, що легальне прагнення до збагачення не просто негріховне, а й взагалі цілком природне.

Варто наголосити саме на легальності. Станом на 2016 рік Україна перебуває в економічній кризі, що стартувала ще в 2008 році. При будь-яких економічних умовах люди чи то свідомо чи ні, але ж задумуються про безтурботне багате життя. Особливої гостроти ця мрія настає в людини, яка через кризові явища втратила основне джерело заробітку грошей і саме в такі моменти вона легко купляється на різні фінансові афери. Про різноманітність таких злочинів написана не одна книжка, інсують різні класифікації. Яскравими прикладами такої афери в Україні є фінансові піраміди чи так званий мережевий маркетинг.

Фінансова піраміда- це організація, в яку вхід можливий лише із внесенням певних платежів, внесків чи оплат і яка дозволяє отримувати прибутки своїм членам в залежності від кількості залечених ними учасників. Як правило, засновники цих нелегальних схем обіцяють своїм «клієнтам» високі прибутки, до яких чесним шляхом, на звичайній роботі людина не досягла б, напевно, до кінця життя.

Першою фінансовою пірамідою є фірма The Securities Exchange Company, що була створена в 1919 році в США, перед тим нікому не відомим, Чарльзом Понті. The Securities Exchange Company залучала кошти зовнішніх інвесторів для їх вигідного вкладення під високий відсоток. Члени цієї організації мали б отримувати 45% із вкладених грошей за 90 днів. Спочатку фірма справді виплачувала всім обіцяні гроші, що і стало ефективною для неї ж рекламою, проте в 1920 розкрився обман. Виявилось, що The Securities Exchange Company ніяких грошей нікуди не інвестувала, а просто виплачувала тих 45% за рахунок нових інвесторів.

Через кілька десятиліть, історії фінансових пірамід почали все частіше і частіше повторюватись в різних країнах по цілому світі і з кожним разом вони стають аферистично вишуканішими. Ідеальним прикладом є «HELIX CAPITAL».

Вона розпочала свою діяльність весною 2014 року в місті Хмельницький. Ця афера позиціонувала себе як інвестиційна компанія. Згідно з легендою, яку використовували організатори піраміди закликаючи простих людей вкладати гроші в організацію, «HELIX» ніяка не афера а інноваційний інвестиційний бізнес. Активісти стверджували, що кожен, хто вклав гроші саме в цей перспективний бізнес отримуватиме від 120% до 200% прибутку на рік. Напевно Біл Гейтс в цей момент зрозумів, що він все своє життя не тим займався, ось де справді прибутковий бізнес. Не доречно казати, що немає бізнесу з таким високим доходом, бо це було б неправдою. Такий існує. Торгівля наркотиками, органами і незаконна торгівля зброєю може давати прибуток близько 110% за ідеальних умов. На питання людей звідки ж беруться такі гроші агітатори пояснювали складну схему інвестицій в найприбутковіший бізнес і при цьому приховували будь-яку фінансову та облікову звітність, тобто переконатися в тому, як справді використовуються гроші було неможливо.

Для залучення людей у піраміду використовувалися різні методи. Починаючи з активної реклами у соцмережах, де всі вкладники демонструвалися, як найуспішніші та найщасливіші люди у світі, закінчуючи розкішними презентаціями, де, використовуючи методи НЛП, потенційних інвесторів закликали не вагаючись нести гроші.

Велику ставку також було зроблено на те, щоб кожен вкладник і сам залучав своїх друзів та знайомих до афери, отримуючи за це так звані «реферальні бонуси» у вигляді відсотків на рахунок в залежності від суми вкладу запрошеного.

Люди більше довіряли помпезній рекламі та пустим обіцянкам, ніж фактам та здоровому глузду, і отримуючи обіцяні захмарні, ніяк економічно не обґрунтовані, відсотки від вкладу, продовжували інвестувати гроші.

У січні 2016 року вивести гроші з псевдо платіжної системи «Helix Money» стало важко. Але керівництво піраміди закликала не звертати на них увагу, а продовжувати інвестувати, посилаючись на тимчасові труднощі.

У квітні 2016 року історія Хеліксу підійшла до логічного завершення. На момент «скаму» (саме такий термін використовується коли фінансова піраміда або хайп лопає як мильна бульбашка) учасниками афери було близько 230 тисяч людей з України, Росії, Казахстану та декількох інших країн. Безліч ошуканих людей намагалися повернути свої гроші у різний спосіб, але безрезультатно. Вивести вкладені гроші стало практично неможливо. Окрім фінансових втрат, зруйнувалося багато дружніх стосунків, оскільки вкладники позичали гроші в знайомих з надією швидко їх повернути, але втратили таку можливість. Також була зруйнована довіра між людьми, які запрошували один одного у піраміду, гарантуючи безбідне життя. Проте ці гарантії нічим не були підкріплені.

Схожа афера, проте більш масштабна була повернута в 2007- 2008 роках в Києві. Аферисти додумались, що ідеальною основою для фінансової піраміди є тісні об'єднання людей, які довіряють один одному. Таким об'єднанням стала церква Сандея Аделаджі «Посольство Боже». Сума, вкрадена в вкладників в цю піраміду налічує понад 180 млн долларів й більшість з «інвесторів» були віруючими людьми.

Зараз по всій Україні є багато різних фінансових афер, проте вони вже більш ускладнені, прикладом таких є криптовалюти «SwissCoin». Лідери SwissCoin постійно наводять в приклад справжню криптовалюту- BitCoin, але замовчують про інші, яким не вдалось розвинути й не тільки подешевшали, а й люди втратили ті інвестиції, які в них вклали. Також хочу наголосити на тому, що є тільки один спосіб заробітку в даній установі- запрошувати нових людей. Чи не признак це фінансової піраміди, проте вишукано поданої?

Саме через такі нечистиві дії людей заради заробітку грошей можна вважати, що, частково, гроші мають негативний вплив на людину.

Про корупцію говорив ще Григорій Сковорода: «Краще голий та правдивий, ніж багатий та беззаконний.» Взагалі і творчість і спосіб життя українського філософа були спрямовані на розвиток духовного, не матеріального. Не раз він у своїх творах закликає нас обрати шлях вічного і покинути світське, тлінне. «Золотом можеш купити село, річ трудну, як і потрібну, а щастя як необхідна необхідність задарма всюди і завжди дарується. Повітря й сонце завжди з тобою, всюди і задарма»[5 с. 53.]

Григорій Сковорода був глибоко віруючою людиною якій тяжко приписати любов до грошей чи взагалі будь-чого матеріального, оскільки під кінець 70-х років XVIII століття він вирішує продовжувати своє життя мандруючи. Ця мандрівка тривала протягом 30 років й насичена різними легендами. Саме тоді була сказана велика фраза на запрошення Катерини II: «Мені дудка й вівця дорожчі царського вінця». Іронічним є те, що 15 вересня 2006 року Національний банк України випустив банкноту номіналом 500 гривень, на аверсі якої зображені саме Григорія Сковороду й у дизайні банкноти використані два малюнки філософа.

Отже, підсумовуючи вищесказане: зараз людям України необхідно відчутти ту часто-згадувану роль грошей- «невидимої руки», яка б спонукала їх до легального заробітку, і, що не менш важливо, відчутти вплив справді правової держави. Саме відсутність корупції у веденні справи сприятиме тому, що у веденні «бізнес-війни» перемагатиме не той, у кого краще підтасовані документи, а справді сильний, конкурентно- спроможний кандидат. Прийшов час позбавитись такої риси політичної системи нашої держави, як перехід від неправового до правового типу, як нездатної системи до зростання рівня і якості добробуту.

Значення грошей, на даний момент, переоцінити, мабуть, неможливо. Вони здійснюють надзвичайно великий як і позитивний так і негативний вплив на суспільство в цілому. Неможливо зробити остаточний висновок, визначити чим вони є, добром чи злом, проте можна припустити, що гроші в руках різних людей відіграють різну роль. Існує відмінності між уявленнями про гроші: між реальними можливостями грошей й тими смислами, які приписуються грошам конкретною особою. Гроші- не просто товар, а саме вони є носіями тісних суспільних відносин й через це вони просто так не можуть бути відмінені чи змінені. Вони є елементом економічної соціалізації й цим впливають на активність та спрямованість індивіда в економічній сфері.

Література

1. К.Маркс Том I: «Процес виробництва капіталу». 1925р., 790ст.
2. «The Social Meaning of Money» В. Зельзер, 1994р., 220ст.
3. Т. С. Смовженко, доктор економічних наук, професор, ректор Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), «ФІЛОСОФІЯ ГРОШЕЙВ ЕПОХУ ФІНАНСОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ», Монографія, вступ, Львів, 2015, 78ст.
4. «Біблія», «Старий заповіт», Книга «Еклезіаста 1:9»
5. Сковорода Г. «Вхідні двері до християнського добродетя» // Григорій Сковорода. «Пізнай в собі людину». – Львів, 1995, 790ст.
6. Гончарук Тетяна, Джугла Надія, Мокряк Леонід, Шумка Михайлина. Філософія: Навчальний посібник. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – Кн. 1. – 360 с.